

Ölümü münasebetiyle :

İstanbul Arkeoloji Müzeleri eski müdürü

AZİZ OGAN

(1888 - 1956)

Semavi EYİCE

İSTANBUL Arkeoloji Müzeleri eski müdürü Aziz Ogan, 5 Ekim Cuma akşamı bir kalb krizi neticesinde ebediyete intikal etti. Türk müzeciliğine uzun yıllar hizmet etmiş olan merhum Aziz Ogan'ın hatırasını burada hürmetle anarken, onun hayatını ve başlıca neşriyatını da **Türk Yurdu** okuyucularına tanıtmayı faydalı buluyoruz.

Aziz Ogan, Edremit eşrafından Hacı Halil Ağazade Ahmed Efendinin oğlu olarak 1888 (=1304) de İstanbul'da doğmuştur. Yüksek tahsilini, şimdiki Güzel Sanatlar Akademisinin esasını teşkil eden **Sanayi-i Nefise Mekteb-i Âli'sinde** yaparak 1907 de burada mezun olduğunda modern Türk müzeciliğinin kurucu-

su Osman Hamdi Bey (1841-1910) in henüz müdürlüğünü yaptığı **İstanbul Asar-ı Atika** müzesine memur olarak girmiştir. Aziz Bey bu sıralarda yabancıların Osmanlı topraklarında yaptıkları kazılarda devleti temsilen "kazı komiseri" olarak bulunmak suretiyle tecrütbesini artırmak imkânını bulabilmiştir. Böylece **Ephesos'da** Avusturyalıların, **Sardes'de** Amerikalıların ve **Nazilli civarında** Aphrodisias'da Fransızların yaptıkları kazılara iştirak etmiştir. 1914 de merkezi İzmir'de olan **Aydın Vilâyeti Asar-ı Atika** müfettişliğine tayin edilen Aziz Bey Birinci Dünya Harbinin patlak vermesi ve seferberliğin ilânı üzerine nakliye yedek subayı olarak vazifesinden ayrılmış ve Çar-

nakkale, Kafkasya, Suriye cephe-lerinde hizmet gördükten sonra Cemal Paşa tarafından Dördüncü Ordu emrinde olarak Şam'da kurulan **Asar-ı Atika Müşavirliği**'nde vazifelendirilmiştir. O sıralarda yüzbaşı rütbesi ile bu teşkilâtın başına tanınmış Alman Arkeoloğu Dr. Theodor Wiegand (1864-1936) getirilmiş olduğundan Aziz Bey de onun yanında çalışmıştır. 1918 de İzmir'deki vazifesinin başına dönen Aziz Bey, Yunan işgalinde İstanbul Müzelerine geçmiş ve ancak İzmir'in kurtuluşundan sonra bu şehirdeki vazifesine dönmüştür. Burada bulunduğu müddet içinde İzmir müzesini kuran Aziz Ogan, 1926 da merkezi yine İzmir olan **Asar-ı Atika Müfettişi Umumiliğine** tayin olunmuştur. Aziz Bey, İzmir valisi Kâzım Paşa (Dirik) nın teşvik ve himayesi altında kurulan **İzmir ve Havalisi Asar-ı Atika Muhipleri Cemiyeti**'nin doğuş ve gelişmesinde faal bir rol oynadıktan başka, bu cemiyetin neşriyatı arasında birkaç eser de vermek imkânını bulmuştur.

Hamdi Bey'in yerine Müzeler müdürü olan kardeşi Halil Ethem Bey (1861-1938) in 1 Mart 1931 de bu vazifeden çekilmesi üzerine boş kalan **İstanbul Müzeler Müdürlüğü**'ne Aziz Bey tayin edilmiş ve yaş haddinden dolayı 1954 de emekliye ayrılıncaya kadar tam 23 yıl İstanbul Arkeoloji Müzelerini, Hamdi Bey zamanından beri

burada yerleşmiş an'ane ve düzene uyararak idare etmiştir.

Aziz Ogan'ın emekliye ayrılması münasebetiyle İstanbul Arkeoloji müzesinde tertip edilen ufak konuşmasında muavini olarak 15 yıl onunla birlikte çalışmış olan Prof. Dr. Arif Müfid Mansel, Merhum İstanbul müzelerine hizmetini şu cümleler ile hülâsa etmişti: "... müzeleri belki bir **khaos**'a sokacak büyük değişikliklerden, zamanımızda maalesef emsaline şahid olduğumuz koleksiyon dağıtılmasından sarfınazar edilmiş, müzelerin tedrici tekâmül kaidesine tabi olduğu gözönünde bulundurulurken bazı koleksiyonlar son ilmi usullere göre tanzim edilmiş, mevcut koleksiyonlara yenileri katılarak bunlar ayrı ayrı salonlarda teşhir olunmuştur. Nitekim eski Şark Eserleri Müzesinde ikisi Mısır, biri Himyeri ve diğeri Part eserlerine ait olmak üzere yeni dört salon açılmış, eski salonlar esaslı bir tasnife tabi tutulmuş, bugün zenginliği, intizamı ile bihakkın öğünülecek bir derecede olan ve yüzbinlerce yazılı vesika ihtiva eden tablet arşivi onun himmeti ile vücut bulmuştur. Klâsik eserler kısmında ise büyük bir kısmı Üniversite kazısından çıkan eserlerden üteşekkil bir salon açılmış, zengin Bizans keramik koleksiyonları teşhir edilmiş, tezyini eserler, sikke ve madalya koleksiyonu dahi halkın ziyaretine açılmıştır.

Bundan başka müzeler için hayati önemde bazı tesisler, meselâ kimya laboratuvarı ve fotoğraf atölyesi Aziz Beyin müdürlüğü zamanında vücut bulmuştur.”

İstanbul Arkeoloji Müzeleri müdürlüğü sırasında Aziz Ogan bütün bu faaliyetinden başka, 1917 de kurulmuş olan **Muhafaza-ı Abidat komisyonu**'nu yeni azalar almak suretiyle tamamlayarak **Eski Eserleri Koruma Encümeni** adı altında yeniden çalışabilir bir hale gelmesinde ön ayak olmuştur. İstanbul Arkeoloji müzesinde toplanan bu Encümenin en büyük hizmeti, İstanbul'un bine yakın eski eserinin tescil işini meydana getirmiş olmasıdır. 1939 da **New-York** sergisinde teşhir edilen müze eşyasını götürün Aziz Ogan, **Türk Tarih Kurumu**'ndan başka Avusturya, Çekoslovakya ve Alman Arkeoloji Enstitülerinin azası bulunuyordu.

Aziz Ogan selefi Halil Ethem Bey zamanında ihdas edilen **İstanbul Müzelerinde Şaheserler** (Meisterwerke der Archaeologischen Museen in İstanbul) adındaki büyük ve muhteşem neşriyat serisinin üçüncü cildini çıkarmak imkânını bulmuştu. Tanınmış İslâm sanatı mütehassıslarında Prof. Dr. Ernest Kühnel tarafından yazılarak, Türkçe ve Almanca olarak Berlin'de bastırılan bu güzel kitap **Çinli Köşkte Türk ve İslâm eserleri müzesi koleksiyonu** (Berlin 1938) adını taşımaktadır. Aziz

Ogan müdürlüğü esnasında ikinci teşebbüs ise, Avrupa müzelerindeki benzerleri gibi bir bülten neşri için çalışmasıdır. Müzeye her yıl giren yeni parçaları tanıtan bu bültenlerin ilki **İstanbul Arkeoloji Müzeleri Yıllığı** adı ile 1934 de Türkçe ve Fransızca olarak neşredilmiştir. Bunu 1937 de ikinci fasikülü takip etmiştir. İkinci Dünya Harbinin doğurduğu güçlükler ortadan kalktıktan sonra ise ufak çapta bir dergi mahiyetini alan bülteni türkçe ve İngilizce olarak neşre devam etmiştir. 1949 da üçüncü, 1950 de dördüncü, 1952 de beşinci, 1953 de altıncı fasikülü çıkan bu yıllık, gerek İstanbulun son yıllarda meydana çıkan bazı eski eserleri gerek ise müzeye çeşitli kaynaklardan gelen parçalar hakkında kısa, özlü malûmat veren beynelmîel bir dergi halini almıştır.

Aziz Ogan herşeyden önce iyi bir idareci olarak yetişmiş olduğundan, büyük çapta ilmi eser vermeğe girişmemiştir. Mütehassısların ve mesai arkadaşlarının her türlü ilmi araştırmalarını daima kolaylaştıran Aziz Ogan, fırsat buldukça kendisini alâkadar eden mevzularda küçük etüdler, rehberler yazdıktan başka bilhassa geniş halk tabakasına hitap eden birçok dergi ve gazete makalesi neşretmiştir. Halka tarih ve eski eser sevgisi aşlayan, çeşitli tarihi eseri onlara tanıtan, Yurdumuzun arkeolojik değerleri, Türkiye'deki

kazı işleri ve bilhassa Türk müzeciliği tarihçesi hakkındaki bu makalelerin büyük bir kısmını çeşitli dergiler ile vefatına kadar devamlı muharriri olduğu **Yeni İstanbul Gazetesi** koleksiyonlarında bulmak kabildir.

Aşağıda A. Ogan'ın başlıca basılmış yazılarının adları bir liste halinde toplanmıştır. Eksiksiz olmak iddiasını taşımayan bu liste onun kitap halindeki neşriyatı ile dergilerde çıkan çeşitli yazılarını ihtiva etmektedir.

I. Kitap halindeki neşriyatı :

— *İzmir Asar-ı Atika Müzesi Rehberi*, İzmir ve havalisi Asar-ı Atika Muhipleri Cemiyeti Neşriyatı, No. I, İzmir 1927

— *Guide du musée de Smyrne*, İzmir ve Havalisi... Neşriyatı, No. 3, İzmir 1927

— Yukarıdaki Türkçe rehberin 2. tab'ı, İzmir ve havalisi, Neşriyatı No. 8, İzmir 1932.

— Yukarıdaki Fransızca rehberin 2. tab'ı, İzmir ve havalisi Neşriyat No. 9, İstanbul 1933.

— *Efesus-Ayastluğ rehberi*, İzmir 1927

— *Bergama tarihi ve rehberi* (A. M. Rahmi ile birlikte) İzmir 1929

— *Kaariye camii eski Hora manastırı* (VI. Mirmiroğlu ile birlikte) Türk Tarih Kurumu Neşriyatı, seri VI, No. 3, Ankara 1955

— *Didim'de Apollon mâbedi kılavuzu*, M. E. B. Eski eserler ve Mü-

zeler Genel Direktörlüğü yayınlarından, sayı XII, İstanbul 1951.

II. Meslekî ve hususî dergilerdeki yazıları :

a) Türk Tarih Kurumu Belleteni (Ankara)

— *İstanbul Arkeoloji müzelerinde yeni açılan para, madalya ve mücevherat koleksiyonları I* (1937) 507-512

— *Regium hafriyatı*, III (1939) 437-445, lev. CVI-CXIX

— *1937 yılında Türk Tarih Kurumu tarafından yapılan Topkapı Sarayı hafriyatı*, IV (1940) 318-328, Fransızcası: 329-335, lev. LXXII-LXXXIII

— *Th. Makridi'nin hatırasına*, V (1941) 163-169, lev. LXI.

— *Rhegion-Küçükçekmece hafriyatı 1940-1941 çalışmalarına ait ilk rapor* (A. M. Mansel ile birlikte) VI (1942) 1-18, Fransızcası 19-36, lev. I-XXVI.

— *Aya Maria Pammakaristos - Fethiye Camii*, XIII (1949) 271-303, İngilizcesi, 303-308, lev. XXIX-XLV.

b) Archaeologischer Anzeiger (Jahrbuch des Instituts eki-Berlin)

— *Statue der Tyche aus Prusias ad Hypium* (1932) 261-264

— *Bronzestatue aus Adana* (1934) 411-416

c) Türk Tarih, Arkeologya ve Etnografya Dergisi (Ankara)

— *Apendos*, I (1933) 99-106 resimli

— *Şuhut kasabasında bulunan lâhit*, II (1934) 181-193 resimli

— *Eros ve Psihe figürlerini havi tunç vazo*, III (1936) 83-91 resimli.

— *Adanada bulunan bronz heykel*, IV (1940) 49-56, Fransızcası, 55-56 resimli.

— *İstanbul Müzeleri Müdürü Halil Ethem merhumun şahsiyeti*, V (1949) 247-251.

d) Maarif Vekâleti Mecmuası (Ankara)

— *Bergama hafriyatı hakkında rapor*, 12 (1927) 93-109

— *1926 senesi Efes hafriyatı*, 10 (1928) 40-57

— *1927 senesi Efes hafriyatı* 15 (1928) 457-491

— *1928 senesi Efes hafriyatı* 17 (1929) 101-119

— *Fethiye'de bulunan Asar-ı Atika hakkında rapor*, 16 (1928) 665-669

— *Birgi'de tetkikler*, 19 (1929)

e) Üçüncü Türk Tarih Kongresi (15-20 Kasım 1943) tebliğleri (Ankara 1948):

— *Region-Küçükçekmece hafriyatı ve Region sarayı*, 537-543 resimli

f) Dördüncü Türk Tarih Kongresi (10-14 Kasım 1948) tebliğleri (Ankara 1952):

— *Pammakaristos (Fethiye camii)* 407-415.

g) Halil Edhem hatıra kitabı cilt II (Ankara 1948):

— *Halil Edhem*, 81-104, lev. I-IV.

g) İstanbul Müzeleri yıllığı, II (1937)

— *Hamdi Beyin ölümünün yirmi beşinci yıldönümü*, 44-51 (24 Şubat 1935 de verilen bir konuşmanın metni.)

III. Ansiklopedi maddeleri:

— C. Esat Arseven'in *Sanat Ansiklopedisi*, c. I, 101-102 de *Arkeoloji müzesi* maddesi.

— R. Ekrem Koçu'nun *İstanbul Ansiklopedisi*, c. III (1948) 803-808 de *Aya İrini* maddesi

— *aynı yerde*, 850-862 de *Ayasofya* maddesi.

IV. Umumi mahiyetteki dergilerdeki yazıları:

a) Güzel Sanatlar Dergisi (Ankara):

— *Bizans mimarî tarihinde İstanbul kiliseleri ve mozaikler*, V (1944) 103-115, resimli.

b) La Turque Kemaliste dergisinde (Ankara):

— *Le palais de Topkapı*, 17 (1937) 2-7 resimli.

— *Quelques chefs d'oeuvre de l'art turc ancien*, 43 (1941) 16-24 resimli.

c) Illustrierte Zeitung (Berlin):

— *Die archaeologische Taetigkeit und die Museen in der Türkei der Zeit der Republik*, 181 (1933) 472-473.

d) Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Belleteni (İstanbul):

- *Yeni kurulan İstanbullu sevenler grubu ve İbrahim Müteferrika ile Kâtip Çelebi adlarına birer âbide inşası*, sayı 30 (1942) 15-16
- *İstanbul sevenler cemiyetinin arkeolojik araştırmaları*, sayı 32 (1943) 26-27.
- *Prof. A. Gabriel ve tarihi abidelerimiz*, sayı 33 (1943) 7-9.
- *Cumhuriyet devrinde müzelerimiz*, sayı 34 (1943) 11-13.
- *Eski Türk sivil mimarisinden Haliçde Aynalı Kavak kasrı*, sayı 37 (1944) 32-34.
- *Türkün medeni ve içtimâî yapılarından han ve kervansaraylar*, sayı 38 (1945) 24-25
- *Turizm bakımından İzmir'in önemini arttıran ölmüş şehirlerden Priyen, Milet, Didim ve Heraklea*, sayı 39 (1945) 12-13
- *Tarihsel anıt ve kültür eşyasının korunması işlerinde alınacak tedbirler*, sayı 42-43 (1945) 23-25.
- *Sultanahmet'te Arasta harfiyatı*, sayı 44-45 (1945) 19-21.
- *Didim'de Apollon mabedi*, sayı 48 (1946) 23-25.
- *Boğaziçi hisarları ve Yedikule, Prof. Gabriel'in kitabı münasebetiyle*, sayı 53 (1946) 12-19.
- *Aya İrini kilisesi*, sayı 55-56 (1946) 6-14.
- *Türk müzeciliğinin 100. yıl dönümü*, sayı 61 (1947) 8-19; 62 (1947) 8-12.
- *Les fontaines d'İstanbul*, sayı 68 (1947) 15-27.
- *Five Pieces of Byzantine Sculpture*, sayı 71 (1947) 25-29.
- *Avrupa müzelerinin durumu ve Berlin müzelerinin eşyası*, sayı 74 (1948) 13-15
- *Üniversite temel hafriyatının meydana koyduğu hakikaler*, sayı 79 (1948) 11-14, İngilizcesi, 15-16
- *Topkapı sarayının ihtiva ettiği mebaniye genel bir bakış*, sayı 87 (1949) 17-23
- *A general survey of the Buildings included in the Palace of Topkapu*, sayı 88 (1949) 25-30 bir evvelki yazının İngilizcesi.
- *Yeniden kurulan Bereketzade çeşmesi*, sayı 107 (1950) 9-11.
- *Mahmut Paşa külliyesi*, sayı 112 (1951) 4-7
- *Tarihî ve mimari abidelerimiz ve restorasyon işleri*, 114 (1951) 5-10.
- *Kaariye camii*, sayı 119 (1951) 3-6.
- *Turizm bakımından Bergama harabeleri*, sayı 123 (1952) 3-6.
- *Harabiden kurtarılmakta olan güzel bir âbidemiz*, sayı 125 (1952) 7-8.
- *İngiliz Arkeoloji âlimlerinin İstanbulda Arasta hafriyatı ve meydana çıkan mozayikler*, sayı 126 (1952) 3-5.
- *Fatih camii*, sayı 142 (1953) 11-12.
- *Manisa abideleri*, sayı 143 (1953) 11-13
- *Birgi'deki abidelerimize bir bakış*, sayı 147 (1954) 4-7

- *Manisa Muradiye külliyesi*, sayı 150 (1954) 9-11.
- *İzmirin dinî müesseseleri*, sayı 153 (1954) 10-11.
- *Ashabı Kehfin mağaraları*, sayı 154 (1954) 14-16.
- *Aydınöğlü İsa Bey camii*, sayı 155 (1954) 8-10.
- *Tarihî Manisa şehrinde bir gezinti*, sayı 156 (1955) 4-6.
- *Beykozda İshak Ağa çeşmesi ve Boğaziçinin eski su tesisleri*, sayı 158 (1955) 8-10.
- *Kaptan İbrahim Paşa camii*, sayı 161 (1955) 8.
- *Cerrahpaşa camii*, sayı 162 (1955) 10.
- *Kayseri Hovand veya Mahperi Hatun külliyesiyle mimari bakımdan kıymet taşıyan künbetler*, sayı 167 (1955) 3-4.
- e) **Fikirler mecmuası (İzmir):**
- *Denizli civarında Akhan*, sayı 7 (1927)
- f) **Tarihten sesler dergisi (İstanbul):**
- *Millî ve sivil mimarimizde Çinili köşkün önemi*, sayı 1 (1943) 19-25.
- *İstanbulun tarihî binaları restorasyon işleri*, sayı 2 (1943) 5-8.
- *Yıkılmakta olan eski Türk şatosu: Yedikuleyi bu halde bırakacak mıyız?* sayı 3 (1943) 1-7.
- *Prof. A. Gabriel'in yurdumuzun bazı şehir ve kasabalarındaki tarihî abideleri hakkında neşrettiği mühim eser*, sayı 4 (1943) 8-13.
- *Çinili köş hakkında bir tavzih*, sayı 5 (1943) 17-19 ve 29 (bu yazı bir müze müntesibi imzası ile neşredilmiştir.)
- *İstanbulun hamamları*, sayı 6-7 (1943) 12-15 ve 45.
- *Turizm bakımından Asar-ı Atika harabeleri ve Bizansın Küçükçekmece'de keşfolunan kadim Region şehri*, sayı 10-11 (1943) 9-13.
- *İzmir Asar-ı Atika müzesi nasıl kuruldu, nasıl inkişaf etti ve içindeki kıymetli eserler*, sayı 20-21 (1944) 6-10.
- g) **Yeni Türk, Eminönü Halkevi dergisi (İstanbul):**
- *Bergama hafriyatında son keşifler*, sayı 5 (1933) 412-414.
- *1932 Lârisa hafriyatından alınan neticeler*, sayı 15 (1933) 1212-1224.
- *Müzelerin banisi Osman Hamdi'nin vefatının 25. senei devriyesi dolayısıyla 24. 1935 de Müze kütüphanesinde söylenen söylev*, sayı 32 (1935)
- *Taklit antikalar ve Cervetri lahdi*, sayı 37 (1936)
- *Dünya müzelerinde faaliyet*, sayı 41 (1936)
- *Tarihî anıtların korunması hakkında bazı mülâhazalar*, sayı 62 (1938) 18-25
- *Yeni çıkan bir ilim kitabı münasebeti ile yurttan Asar-ı Atika araştırma ve hafriyat*, sayı 63 (1936)

- *Asar-ı Atika nizamnamesi ve 1874 den itibaren yapılan hafriyatlar*, 63 (1938) 52-58; 64, 97-103; 65, 145-158; 66, 196-207; 67, 241-252; 68, 289-294; 71 (1938) 444-451.
- *Bay Halil Ethem*, sayı 73 (1939)
- *İstanbulun kadim bodrum ve sarnıçlarından birçoğunun göreceği hizmetler*, sayı 86 (1940) 69-72.
- *Topkapı sarayının ihtiva ettiği Türk sivil mimarisine ait binalar ve müze koleksiyonları*, sayı 88 (1940) 156-165.
- *İstanbul surları*, sayı 99 (1941)
- h) İstanbul, Eminönü Halkevi dergisi (İstanbul):**
- *Türkiyede müzenin kuruluşu*, sayı 2 (1943) 8-9.
- *Müzedeki sahneserler*, sayı 4 (1944) 11-13.
- *İzmir ve çevresindeki eski medeniyet eserleri*, sayı 5 (1944) 11-12
- *Büyük İskenderin lâhdi*, sayı 6 (1944) 7-8.
- *Efes harabelerine umumi bir bakış*, sayı 9 (1944) Agustos 15
- i) Türk Yurdu (İstanbul):**
- *Prof. A. Gabriel ve tarihi âbidelerimiz*, sayı 261 (1956) 290-293.
- j) Realite dergisi (İstanbul):**
- *Le palais de Baltalimanı*, sayı 131 (1944)
- *Le palais de Beylerbeyi*, sayı 136 (1944)
- *Eski Türk sivil mimarisinden Haliçte Aynalı Kavak kasrı* sayı 138 (1944)
- *Türk medeni ve içtimai yapılarından han ve kervansaraylar*, sayı, 139-140 (1944)
- *Turizm bakımından İzmir'in önemini artıran Priyen*, sayı 144-145 (1945)
- *İngiliz arkeologlarının Sultanahmette Arasta hafriyatı ve meydana çıkan Bizansın İmparator sarayının mozaikleri*, sayı 154 (1945)
- *İzmir ve hinterlandındaki ölmüş şehirlerden Millet harabeleri*, sayı 155 (1945).
- Bunlardan başka merhumun basılmamış bir takım yazıları ile, günlük gazetelerde, bilhassa *Yeni İstanbul*da çıkmış hayli çok sayıda makalesi vardır.

